

nem csökkenti a kiadvány értékét. A 29. oldalon (amely mellesleg a nyomda hibájából nincs oldal számmal ellátva) az Eszterházy-féle gyűjtemény elemzésekor közölte a szerző a könyvtár néhány alapvető jelenlegi adatát. Ezeket az adatokat a munka utolsó fejezetében kellett volna ismertetnie. Kisebbség pontatlanság a 14. oldalon, hogy a könyv írója az 1949-ben Egerbe költözött Tanárképző Főiskoláról szól, holott az intézmény neve Állami Pedagógiai Főiskola volt. Elírásnak számít a 46. oldal alján „Általános Pedagógiai Főiskoláról” beszélni. A szerző munkájának 6. számú jegyzetében Soós Imre: *Miért nem lett Eger egyetemi város?* című 1973-ból származó kéziratára utalt. Helyesebb lett volna, ha az említett szerzőnek az Egeri Tanárképző Főiskola Tudományos Közleményei 1967-es kötetében olvasható: *Az egeri egyetem felállításának terve (1754—1777)* című jobban hozzáférhető dolgozatára utal.

Bár az ismertetett kiadvány az idegenfogalom, a könyvtárba látogató turisták érdeklődésének kielégítésére készült, nyeresége a könyv- és könyvtártörténetnek, a helytörténetírásnak. Bizonyára a szerző elkészíti majd a nevezetes könyvtár részletes monográfiáját is.

SZECSKÓ KÁROLY

Tanulmányok Karácsonyi Béla hetvenedik születésnapjára. Szeged, 1989. 157 p.

Nemes hagyományt folytattak azok a pályatársak és tanítványok, akik hetvenedik születésnapján tanulmánykötet kiadásával tisztelegtek Karácsonyi Béla előtt. Néhány írás a könyvtártudomány körébe tartozik, s ezeket nézzük meg közelebbről.

Ha valaki II. Lajos özvegye, Habsburg Mária királynő könyveinek nyomába szegődik, bevallva vagy bevallatlan a Corvina eddig még nem ismert köteteit szeretné megtalálni. Monok István szerencsére nem ezt a hagyományos, már többször bejárat utat választotta, hanem valóban Mária királynő könyvtárait vette vizsgálat alá, s azokban természetesen hungaricákat keresett és talált, bár igen kis számban. Magyarországon sokáig corvinaként tartották számon a Codex Aureust, amely ma a madridi királyi könyvtárban, az ún. Escorialban van. A címe (*Evangelia quattuor*) nem alkalmas a biztos azonosításra, ezért a kérdés legjobb ismerője, Csapodi Csaba a kétséges corvinák közé sorolja. Monok István most kétséget kizáróan bebizonyította, hogy sajnos semmi köze sincs a Corvinához.

Mindössze két másik könyvről sikerült igazolni, hogy Budáról származik, de ezek hazai könyvtárainkban több példányban is megvannak.

A magyarországi obszerváns ferencesek krónikájának szövegkiadási gondjait, illetve az eddig szerzett tapasztalatokat tette közzé Keveházi Katalin. A *Chronica seu origo fratrum minorum de observantia in provincia Boznae et Hungariae Christo Jesu militantium ab anno 1313* című munka hosszú idő óta alapvető forrása a ferencesek hazai történetével foglalkozó szakirodalomnak. Alapszövegnek a Szegeden őrzött kódexet vette a szerző, és ehhez viszonyítja a többi variánst (Gyöngyösi-kódex, Müncheni-kódex, Nádasdy-omniárium, Gyulafehérvári-kódex, Aradi-kódex). A krónika szerzőinek kérdése máig tisztázatlan, a korábbi feltevések (Szalkai Balázs, Újlaki Gergely, Esztergomi Mihály, Laskai Osvát, Ivanicsi István, Somlyai Mihály) erősen vitathatók, amint ezt Tarnai Andor is hangsúlyozta. A ferences krónika eddigi egyetlen szövegkiadása Toldy Ferenc érdeme. Most, amikor lehetővé vált a gyulafehérvári Batthyaneumban őrzött kódex tanulmányozása, kitűnt, hogy Toldy ezt vette alapul. Vizsgálódásainak eredményeképpen, óvatosan bár, de megkockáztatja azt a feltevést, hogy a magyarországi obszerváns ferencesek krónikájának esetleg volt egy (vagy több) olyan változata, mely a megörökítésre méltónak tartott dolgokat 1642-ig tartalmazta, és az ez után következő eseményeket önállóan, egymástól függetlenül jegyezték fel egy-egy rendházon belül. Úgy véljük, hogy ez a felismerés jelenti a megfejtes útját.

Kulcsár Péternek jutott az a szerencse, hogy harminc évvel ezelőtt néhány hetet a gyulafehérvári Batthyány-Könyvtárban töltött. Az itt talált 565 ősnymtatványt azután közzé is tette, miután bizonyossá vált, hogy a tüzetesebb tanulmányozáshoz szükséges fotók soha sem fognak megérkezni, és a visszatérésre sem nyílik egyharmar alkalom. Most azonban azt vizsgálta meg, hogy az 565 mű, mely egytől egyik Batthyány Ignác szerzeménye, hogyan és miként került az alapító püspök tulajdonába. Hosszú sort foglalnak el a polcon a Bécsből elszármazott nyomtatványok. Gyakran bukkannak elő az ottani Szent Jeromos Ferenc-rendi konvent, a jezsuita kollégium, a Szent Dorottya ágostonos kolostor, a Szent Theobald és Bernardin nevére szentelt karmelita zárda possessorbejegyzései, és ismert bécsi neveket fedezhet fel az olvasó: Leonhard Alantsee, Adam Berndt, Johann Fabri, Christoph Pirckheimer és hasonlók. A bécsi egyetem filozófiai fakultásának nevével jegyzett kötetek száma a legna-

gyobb, amelyek csaknem egyöntetűen a *Facultas philosophica viennae 1686* bejegyzést viselik magukon, mégpedig ugyanazon kéztől. Ez annál fel-tűnőbb, mert maga a bécsi Egyetemi Könyvtár-ban ma elenyésző számban akadnak csak ilyen provinenciájú ősymotatványok. Az erdélyi köte-tekben egy olajos festésű, mélyfekete bélyegzővel felülnyomták, szinte kibetűzhetetlenül megsem-misítették az egykori tulajdonost. Ismeretes, hogy Migazzi Antal Kristóftól — aki váci püspök és egyúttal bécsi érsek volt — kerültek e kötetek Batthyány Ignáchoz. Kulcsár Péter most bravú-ros nyomozással bizonyította be, hogy Migazzi félig-meddig illegálisan jutott az eredetileg jezsui-ták tulajdonában volt könyvekhez, és mindenáron meg kellett szabadulnia tőlük. Ezért voltak ennyi-re kedvezőek — alacsony ár, négyéves fizetési ha-táridő — a vásárlás feltételei, mint ahogyan az a megmaradt szerződésből kiolvasható.

A tanulmánykötet magas színvonalú értekezé-sei mindenképpen megérdemelték volna a jobb nyomdai kivítelt.

KÖHEGYI MIHÁLY

Külömb-külömb féle jó és rossz szagú virágokkal telles kert. Pasquillusok a XVII—XVIII. század-ból. Válogatta, szerkesztette, utószóval és jegyzetekkel ellátta LŐKÖS ISTVÁN. Kiad. Magvető Könyvkiadó. Bp. 1989. 386 l.

Néhány év leforgása alatt a Magvető Kiadó a régi magyar nyelvű gúnyköltészetből válogatott antológiával immáron kétszer lepte meg az olvasó-közönséget. A *Hatvanhat csúfos gajd. XVI—XVIII. századi magyar csúfolók és gúnyversek* 1983-ban látott napvilágot. A kiadvány a versek két nagy csoportját különbözteti meg: a tréfálkozó csúfolókat és a komoly hangú gúnyverseket. Egyik műfaji kategóriát sem tudjuk azonban kellő pontossággal, szabatosan definiálni. Ezért kerültek bele a gyűjteménybe olyan írások, melyek egyáltalán nem vagy olyan mértékben tartalmaznak ironikus, gúnyos elemeket, hogy ezek nem teszik a verseket csúfolókká, gúnyversekké. Nehe-zen minősíthető ilyenek pl. a komoly hangú *Adhortatio mulierum* (1548), vagy a párválasztás problémájával tusakodó, a jó feleségnek való kivá-lasztásához Isten segítségét kérő verselőnek a „Mint az úton járó . . .” kezdetű éneke. Neme-gyszer a férjhezmenésre vágyakozó leány éneke sem nevezhető (Bánotja nincs ez világon annak . . .)

csúfos gajdnak, mint ahogy a lakodalmakban el-hangzó mulatónóta sem („Lakjatok vígan . . .”), még ha tréfából kiénelki is az ott jelenlévő meste-reket. Kétségtelen, a szatirikus hang, az ironikus bíráló, sőt a maró gúny is megjelenik a „Csinom Palkó . . .”-ban, egészében mégsem tekinthető po-litikai gúnyversnek, és kéri a csúfos gajdok társa-ságából, mint ahogy kevés keresnivalójuk van ott a halandzsaverseknek.

Versállományát tekintve Lőkös István kiadvá-nya is hasonlít az előbbihez. Bár a „külömb-külömb féle virágokkal telles kertben” sok min-dennek helye akadhat, a *pasquillusok* alcím miatt szigorúbban kell figyelniük a „jó vagy rossz” sza-gú termékekre. Lőkös a fentebb említett kiadvány „almúfajai” szerinti különbözéstelre nem ügyel. A pasquillusok között publikál panaszverseket, siraloménekeket, mint pl. *Jeremiás prófétának si-ralma, Patria Nimpha plorans* vagy *A Magyar Nemes Hazának panaszolkodó versei*. Nem pasquil-lusok a panaszos feddőzőénekek: *Principio dissi-milis finis Hungariae, Mostani időkre való versek, A Nemes Nemzetes Dupés Urakról*; a programadó serkentő: *Egy igaz Magyar Hazafinak serkengető versei*. Nem pasquillusok Faludinak, Daykának, Gvadányinak a kötetbe felvett szerzeményei, de nem mindig érezzük annak az adott helyzetről, országgyűlési állapotokról általánosságban tájé-koztató verseket, melyekre egyébként illenek a sajtó alá rendezőnek a szavai: „céljuk az ország-gyűlést figyelemmel kísérő közönség tájékoztatá-sa”. A pasquillusnak ilyesfajta tájékoztatás nem műfaji ismérve. A pasquillust az jellemzi, hogy az indulat személyes sérelemként kap hangot, az al-jasság, bűn olyan mértékben telíti írójának a lel-két, hogy a személyes ügyének tekintett dologban elfogultan támad, bírál, fedd, ócsárol, rágalmoz, gorombáskodik, neme-gyszer trágár módon. (Ez utóbbira találunk példákat a kiadvány darabjai-ban, a durvaság, malackodás azonban nem tesz egy verset pasquillussá, csak ha a vaskosságban rabelais-i erő, irodalmiság van.)

Kétségtelen azonban, hogy a kötetben közölt 68 vers többsége pasquillus. Cask nem ennek a gazdagon burjánzó költői hajtásnak a legszebb ága. Az egész nemzetet érintő, országos jelentősé-gű ügyekről tárgyalnak az országgyűléseken, de a lényeges-kérdések, a nemes szándékok ritkán jut-nak kifejezésre az általánosságban elsőkélyese-dettnek bizonyuló, irodalmiságából kivetkőzött paskvillversek egyik-másikának részleteiben. Az ismétlődő, elcsépeelt mondanivaló kifejezése leg-többször erőtlén és költőtlen. A provinciális szin-